

NEKE ODREDNICE POLICIJSKOG ISPITIVANJA OSUMNJIČENIH OSOBA U PRAKSI MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA SREDNJOBOSANSKOG KANTONA

Izvorni naučni rad

DETERMINANTS OF POLICE INTERROGATION WITHIN THE PRACTICE OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF CENTRAL BOSNIA CANTON

Original scientific paper

**Irma DELJKIĆ
Ivan DŽEPINA**

Sažetak

Inspiracija za rad i problem (i) koji se radom oslovljava(ju): Izučavanje tematike policijskog ispitivanja osumnjičenih osoba ima teorijski i praktični značaj koji doprinosi boljem sagledavanju i razumijevanju ovog procesa.

Ciljevi rada (naučni ili društveni): Cilj rada je elaboriranje tematike policijskog ispitivanja osumnjičenih osoba kako bi se sagledale teorijske i praktične implikacije procesa ispitivanja navedene kategorije osoba.

Metodologija/dizajn: Empirijski podaci prikupljeni su metodom dokumentacione analize, te provođenjem struktuiranog intervjua sa ovlaštenim službenim osobama koje su svakodnevno i profesionalno involvirane u problematiku ispitivanja osumnjičenih osoba. Za analizu dobijenih podataka korištene su metode deskriptivne statistike.

Ograničenja istraživanja/rada: Limitiranost istraživanja ogleda se u fakti da korištena uzorak nije reprezentativan u kontekstu generalizacije kod zaključivanja.

Rezultati/Nalazi: Rezultati istraživanja ukazuju na to da policijski službenici Ministarstva unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona nisu upoznati sa različitim tehnikama ispitivanja osumnjičenih osoba, te da se najvećim dijelom oslanjaju na vlastito iskustvo tokom ispitivanja. Značajan je i nalaz da većina ispitanika nikada nije imala bilo kakav oblik edukacije glede tehnika ispitivanja.

Generalni zaključak: Ovlaštene službene osobe prilikom ispitivanja osumnjičenih osoba, moraju se pridržavati ne samo procesnih već imperativno i kriminalističkih pravila koja se odnose na pomenutu radnju.

Opravdanost istraživanja/rada: Istraživanje problematike policijskog ispitivanja osumnjičenih osoba moglo bi poslužiti unaprjeđenju tehnika i taktika provođenja navedene radnje, te potaknuti buduća istraživanja iz ove oblasti.

Ključne riječi

policija, ispitivanje, tehnike, osumnjičene osobe

Abstract

Reason(s) for writing and research problem(s): The study of police interrogation of suspects has theoretical and practical importance which contributes to the better understanding of this process.

Aims of the paper (scientific and/or social): The intention of this paper is to elaborate the aspects of police interrogation of suspects, given that this is one of the most crucial stages within the criminal investigation process.

Methodology/Design: Applied methodology included the use of documentation analysis and structured interviews, while descriptive statistics were used to describe the basic features of the collected data.

Research/paper limitations: Limitation of the research is reflected in the fact that used sample is not representative in the context of statistical generalization.

Results/Findings: The results of the empirical research suggest that police officers of the Ministry of Interior of the Central Bosnia Canton are not familiar with the different interrogation techniques of suspects, and they are relying much on their own experience during the interrogation. Also significant is the finding that the majority of respondents never had any form of interrogation-oriented education.

General conclusion: During the interrogation process, police officers must be adhered to both procedural and criminal investigation rules in order to achieve effectiveness of interrogation.

Research/paper validity: Research on the interrogation of suspects can help police to improve their interrogation techniques and tactics, as well as to shape the future research in this area.

Keywords:

police, interrogation, techniques, suspects

Uvod

Policijsko ispitivanje osumnjičenih osoba predstavlja jednu od krucijalnih faza kriminalističkog istraživačkog procesa, koju karakterizira apliciranje divergentnih tehnika policijskog ispitivanja (Bergen, Jelacic i Merckelbach, 2008). Ove tehnike, koje pojedini autori promatraju kao oblik asimetričnog sukoba između snage ispitivača i slabosti osumnjičene osobe (Moskalenko, 2011), usmjerene su ka prikupljanju relevantnih informacija od ispitanika, i u velikom broju slučajeva dobijanju priznanja. Iako su povijesno gledano, agencije za sprovođenje zakona aplicirale različite tehnike ispitivanja, najdominantnije su bile i ostale, psihološke tehnike ispitivanja, s primarnim ciljem dobijanja priznanja osumnjičenih osoba. Štaviše, psihološke metode ispitivanja osumnjičenih osoba, vremenom su postale veoma specijalizirane i sofisticirane, oslanjajući se na spoznaje psihologije utjecaja i persuazije, kako bi navele osumnjičene osobe za koje se pretpostavlja da su krive, da priznaju krivično djelo (Leo, 1992; Davis i O'Donohue, 2004; Ofshe i Leo, 1997; cit. u Leo i Liu, 2009, s. 382).

Polazeći od iznesenog, važno je istaći da su danas, uslovno rečeno, najprisutnija dva pravca policijskog ispitivanja osoba, a koji se mogu označiti kao tradicionalni i etički pristup. I dok prvi implicira primjenu tehnika persuazije i psihološke manipulacije u cilju dobivanja priznanja, etički pristup odbacuje psihološke manipulacije i obmanjivanje, te kao svoj krajnji cilj navodi spoznaju istine, a ne dobivanje priznanja po svaku cijenu. No, bez obzira o kojem pristupu ispitivanja se radi, važno je istaći da u procesu ispitivanja osumnjičenih osoba, važnu ulogu ima ljudski faktor kao subjektivni faktor. Ovaj faktor značajan je kako sa aspekta vođenja samog toka ispitivanja i primjene potrebnih istraživačkih tehnika, tako i evaluacije tačnosti dobivenih informacija. S tim u vezi, treba pomenuti, da ispitivanja osumnjičenih osoba u praksi najčešće obavljaju istražiocima odjela kriminalističke policije za koje se pretpostavlja da ispunjavaju propisane kriterije vezane za policijsko obrazovanje, te posjeduju moralne kvalitete (Sebyan, 2014). Međutim, pored navedenog, valja istaknuti, da je proces ispitivanja osumnjičenih osoba uveliko determiniran i faktorima objektivne prirode, a koji se, zajedno sa onim subjektivnim, javljaju kao preduslov i neposredan generator (ne) uspjeha kod ispitivanja osumnjičenih osoba. Kao najvažniji objektivni faktori u vezi sa ispitivanjem osumnjičenih osoba, javljaju se odabir vremena i prostora za ispitivanje, te postojanje prostorija namijenjenih isključivo za ovu svrhu (Schultz, 1978; Roso, 1995). Imajući u vidu navedeno, treba reći, da ovaj rad teži ka sagledavanju znanja kriminalističkih istražilaca MUP-a Srednjobosanskog kantona o tehnikama ispitivanja osumnjičenih osoba, kao i utjecaja subjektivnih i objektivnih faktora na provođenje ove radnje. S obzirom na to da se može govoriti o deficitu istraživačkih studija u Bosni i Hercegovini na ovu temu, time smatramo da je doprinos ovog rada itekako značajan, a posebno ako se ima u vidu činjenica da su znanstvena istraživanja iz ove oblasti više od dvije decenije ne samo prisutna u svijetu, već imaju i znatan utjecaj na razvoj pravnih pojmova i odluka, te policijskih obuka (Gudjonsson, 2003, s. 55).

Prikupljanje informacija od građana: svrha i osnovni oblici

Prikupljanje informacija od građana predstavlja djelatnost koju svakodnevno poduzimaju ovlaštene službene osobe, a u cilju korištenja tih obavijesti za uspješno vođenje krivičnog postupka. Razmatrajući problematiku traženja potrebnih obavijesti od građana u perspektivi vjerovatnog krivičnog postupka, Pavišić, Modly i Veić navode, da prikupljanje obavijesti obuhvata izjave dviju različitih skupina osoba: vjerovatnih osumnjičenih osoba i vjerovatnih svjedoka (2006, s. 253). S tim u vezi, informativni (obavijesni) razgovor i intervju, javljaju se kao osnovni oblici prikupljanja obavijesti od građana u pretkrivičnom postupku, a temelje se na različitim situacijama u kojima se građanin kao davalac obavijesti može naći (Schultz, 1978; Roso, 1995). Stoga, ove situacije impliciraju diferentne taktičke i psihološke pristupe koji zavise od statusa osobe od koje se obavijesti traže.

Važno je istaći, da se prikupljanje obavijesti od vjerovatnih osumnjičenih osoba u toku kriminalističke obrade naziva informativnim (obavijesnim) razgovorom, dok se prikupljanje obavijesti od potencijalnih svjedoka naziva intervjuom. Kod potonjeg, obavijesti se prikupljaju od osoba koje imaju ili mogu imati potrebna znanja u toku kriminalističke obrade. Tačnije, radi se o osobama koje nemaju nikakvih drugih odnosa sa kriminalnom aktivnošću, osim, gdje su se u to vrijeme nalazile (Swanson, Chamelin i Territo, 2003). Provođenje intervjua pretpostavlja dobar odnos između vodioca i ispitanika, te izgradnju međusobnog povjerenja između sugovornika. U odnosu na informativni razgovor, stavovi i pristupi policijskih istražilaca općenito su otvoreni, fleksibilni i prijateljski, s nastojanjem da se prikupi što je moguće više podataka o određenom zločinu (Berg, 2008). Nadalje, kada je riječ o informativnom (obavijesnom) razgovoru, Pavišić, Modly i Veić upozoravaju, da njegov cilj ne smije biti priznanje osumnjičene osobe, već prikupljanje obavijesti, jer "u takvom nastojanju priznanje gubi u stvarnosti nepostojeću kardinalnu važnost" (2006, s. 254). Obavijesni razgovor ili neformalno ispitivanje, u suštini se vodi bez procesne forme, a dobivene obavijesti nisu dokaz, osim ako se decidno ne propisuje uzimanje izjava na zapisnik. Međutim, ovdje treba naglasiti, da se u kriminalističkoj literaturi, posebice inostranoj, često koristi i pojam intervjua (kriminalističkog) sa osumnjičenikom, a kojim se uglavnom želi ukazati na blaži, neoptužujući pristup prikupljanju obavijesti od osumnjičenih osoba (Gordon i Fleisher, 2010; Kassin, Appleby i Perillo, 2010; Pavliček, 2013). Pa, tako Inbau, Reid, Buckley i Jayne (2015, s. 4) navode da intervju sa osumnjičenikom ne treba biti optužujući, jer cilj je uspostaviti dobar odnos sa ispitanikom kako bi on dobrovoljno pružio što više informacija. Drugim riječima, informacije se vjerovatno ne bi mogle prikupiti ako bi se koristio optužujući ton. No, ovdje svakako treba napomenuti da su pobrojani autori zagovornici Reid tehnike ispitivanja, koja počinje sa neoptužujućim intervjuom za koji je vrlo izvjesno da će prerasti u ispitivanje¹ (Inbau et al., 2015; Kassin et. al., 2007). Nasuprot ovome, postoje autori (Gudjonsson, 2003) koji smatraju da su optužba i manipulacija sastavni elementi pojma kriminalističkog intervjua kada je riječ o osumnjičenim osobama. Dodatno, prisutni su i stavovi prema kojima se pojam istražnog razgovora odnosi kako na osumnjičene osobe, tako i na svjedoke (Sebyan, 2014).

¹ Ispitivanje je prema pomenutim autorima uvijek optužujuće prirode.

Za razliku od prethodno elaboriranih pojmova prikupljanja informacija od građana, policijsko ispitivanje osumnjičenih osoba se definira kao konverzacija između ispitivača i osumnjičene osobe, tokom koje se osumnjičeni tereti zbog involviranosti u određeno kažnjivo djelo ili grupu kažnjivih djela (Zulawski & Wiklander, 2002). Prema gledištu pojedinih autora (Buckley, 2006), ovaj pojam implicira konfrontacijski proces, i koristi se u kontekstu vođenja razgovora sa osumnjičenim osobama, najčešće obuhvatajući optužbu i aktivnu persuaziju (cit. u Newburn, Williamson i Wright, 2007, s. 467). U svakom slučaju, radi se o izuzetno kompleksnoj radnji u taktičkom i psihološkom pogledu, koja predstavlja zakonski (krivičnoprocesni) regulirani odnos između ovlaštene službene osobe i osumnjičenog s ciljem dolaženja do saznanja o involviranosti u krivično djelo. Stoga, ispitivanje osumnjičenog treba sprovoditi uz potpuno poštivanje zakonskih propisa i aktivnu primjenu kriminalističko-taktičkih načela (Simonović, 2004). Ovakvog stava su i Pavišić et al. (2006), navodeći da se radi o izuzetno važnoj istražnoj radnji, koja prvorazredno ima spoznajno, ali i jemstveno značenje (presumpcija nevinosti, obavijest o optužbi, pravo na šutnju, sloboda obrane, pravo na branioca, sloboda i ravnopravnost u predlaganju i izvođenju dokaza, nepovredivost osobe i pravo na tumača) (Pavišić et al., 2006). Swanson, Chamelin i Territo (2003, s. 123), kao četiri učestala cilja ispitivačkog procesa navode: spoznaju vrijednih činjenica, eliminaciju nevinih osoba, identificiranje krivca i dobijanje priznanja.² I dok navedeni autori smatraju da je krajnji cilj ispitivanja osumnjičenih osoba dobijanje priznanja, te da se proces prikupljanja informacija usložnjava kako se ide prema ovom cilju, Zulawski je pak mišljenja da cilj ispitivanja treba biti dolaženje do istine o određenom krivičnom događaju (Zulawski, 2001; cit. u Berg, 2008, s. 114). Ovdje držimo da je posebno interesantno istaći, da u novije vrijeme, isto navode i sami tvorci Reid tehnike ispitivanja osumnjičenih osoba (Inbau et al., 2015). Međutim, imajući u vidu da je pomenuta tehnika ispitivanja usmjerena isključivo ka dobivanju priznanja, smatramo da bi ovakve tvrdnje mogle biti posljedica izloženosti Reid tehnike ozbiljnim kritikama već izvjesno vrijeme.

Na kraju treba reći, da je u Federaciji Bosne i Hercegovine, ispitivanje osumnjičenog³ procesna radnja dokazivanja kojom se pribavlja izjava ove osobe, a čiji sadržaj može biti priznanje, poricanje ili neka druga izjava van te osnovne alternative, pod uslovom da je data u procesne svrhe (Savjet/Vijeće Europe/Europska Komisija, 2005, s. 233). Prema Zakonu o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, ispitivanje osumnjičenog u istrazi vrši tužilac ili ovlaštena službena osoba.

² Kada je riječ o priznanju, (Vodinić, 1996, s. 248) navodi da se ispitivači moraju čuvati dvaju grešaka: slijepog povjerenja prema osumnjičenom koji priznaje, te isto toliko slijepog nepovjerenja prema osobi koji poriče. Prema mišljenju ovog autora, najpravičnije će postupiti istražilac koji istragu vodi na način da je priznanje samo poželjno, a ne i apsolutno potrebno.

³ (1) Ispitivanje osumnjičenog u istrazi vrši tužilac ili ovlaštena službena osoba. (2) Ispitivanje treba vršiti tako da se u punoj mjeri poštuje ličnost osumnjičenog. Prilikom ispitivanja osumnjičenog ne smije se upotrijebiti sila, prijetnja, prevara, narkotici ili druga sredstva koja mogu uticati na slobodu odlučivanja i izražavanja volje prilikom davanja izjave ili priznanja. (3) Ako je postupljeno protivno odredbi stava (2) ovog člana, na iskazu osumnjičenog ne može se zasnovati sudska odluka (Član 91. ZKP FBiH).

Tradicionalni i etički pristup ispitivanju osumnjičenih osoba

Temeljem pregleda i analize literaturnih izvora glede tehnika policijskog ispitivanja osumnjičenih osoba, identificirani su divergentni pristupi ispitivanju pomenute kategorije osoba. Shodno tome, opredijelili smo se za difrencijaciju ovih pristupa u dvije osnovne skupine: tradicionalni i etički pristup. Pomenuta podjela uslovljena je upravo apliciranjem različitih tehnika ispitivanja osumnjičenih osoba kroz povijest policijskog rada. U tom kontekstu, smatramo da tradicionalni pristup ispitivanja implicira najvećim dijelom primjenu tehnika psihološke manipulacije i persuazije s ciljem dobijanja priznanja od osumnjičenih osoba, za razliku od etičkog pristupa, koji je pak usmjeren traganju za istinom.

Većinu tradicionalnih tehnika ispitivanja karakteriziraju simpatički pristupi, koji obuhvataju razvoj tema dizajniranih da minimiziraju moralnu ozbiljnost zločina, a da krivnju za zločin, pored osumnjičene osobe, usmjere još i na okolnosti ili druge osobe (Inbau, Reid i Buckley, 1986; cit. u Mullenix, 2007, s. 126).⁴ Promatrano sa strukturalnog aspekta, tradicionalni proces policijskog ispitivanja sastoji se od nekoliko faza, koje se označavaju kao: faza optužnog ispitivanja, faza razvoja tema, faza savladavanja prigovora, faza pridobijanja i održavanja pažnje i faza ponuđenih alternativa (DeClue, 2005; Hess, 1997). Ovom prilikom, pomenut će se Reidova tehnika ispitivanja, kao jedna od najdominantnijih i najpoznatijih tehnika tradicionalnog policijskog ispitivanja osumnjičenih osoba. Nazvana po svom autoru Johnu Reidu, ova tehnika ispitivanja se sastoji od devet koraka⁵ koji se međusobno preklapaju i kombiniraju, gdje se kao primarni cilj pomenute tehnike javlja "slamanje otpora osumnjičene osobe" i priznanje djela (Hartwig, Granhag i Vrij, 2005, s. 382). Iako je navedena tehnika najzastupljenija u Sjedinjenim Američkim Državama, Reid navodi da je od 1970 godine, više od 150, 000 kriminalističkih istražilaca diljem svijeta obučeno za njenu primjenu⁶ (Inbau, Buckley, Reid, i Jayne, 2001, cit. u Perillo i Kassin, 2011, s. 327; Hartwig et al., 2005; Blair i Kooi, 2004). Pomenuta tehnika se danas smatra kontroverznom, s obzirom na to da su psihološki koraci koji dovode do priznanja toliko učinkoviti da mogu navesti nevine osobe da priznaju djela koja uopće nisu počinili. Međutim, iako pristalice Reid tehnike (Inbau, Reid, Buckley i Jayne, 2001) zagovaraju tvrdnju o njenoj izuzetnoj efektivnosti u uvjeravanju stvarnog počinioca da prizna djelo, te da ne postoji rizik da će nevine osobe producirati lažno priznanje, Hartwig et al. navode da ovakvo stajalište nema empirijsku potporu (2005, s. 387). Štaviše, određeni autori (DeClue, 2005) upozoravaju da i nevine osobe ponekad priznaju krivična djela koja nisu izvršili. U prilog ovoj konstataciji,

⁴ Također, pojedini autori kao pristalice tradicionalnih pristupa ispitivanju, navode, da tehnike ispitivanja obuhvataju: izravno i neizravno ispitivanje, postavljanje sugestibilnih pitanja, umanjivanje i uveličavanje ega, umanjivanje i uveličavanje ozbiljnosti zločina, projiciranje krivnje, racionalizaciju i kombinirajuće pristupe (Hess i Orthmann, 2010, s. 190).

⁵ Ovi koraci označavaju se kao: 1. Direktna konfrontacija; 2. Razvoj tema; 3. Postupanje u slučajevima poricanja; 4. Savladavanje prigovora; 5. Pridobijanje i održavanje pažnje; 6. Savladavanje pasivnog ponašanja; 7. Prezentiranje alternativnog pitanja; 8. Zahtjev da osumnjičeni verbalno iznese detalje vezane za kriminalni događaj; Konverzija oralnog priznanja u pisano (Inbau et al., 2015).

⁶ Naime, John Reid navodi da je zajedno sa svojim saradnicima obuku proveo u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi, Meksiku, Njemačkoj, Belgiji, Južnoj Koreji, Singapuru, Saudijskoj Arabiji i Ujedinjenim Arapskim Emiratima (Blair i Kooi, 2004, s. 77).

navodi se da postoji veliki broj dobro zadokumentiranih slučajeva iz kojih je vidljivo da su nevine osobe proglašene krivim. Tako u studijama slučajeva koje se odnose na pogrešne osude nevinih osoba, procenat slučajeva koji obuhvataju ovakve osude, rangira od 14% (49 od 350 slučajeva) do skoro jedan od četiri (15 od 62) (Radelet, Bedau i Putnam, 1994; Scheck, Neufeld i Dwyer, 2001. cit u. DeClue, 2005, s. 314.). Generalno govoreći, mnogo je istraživača koji su izrazili zabrinutost zbog toga što tehnike tradicionalnog pristupa, odnosno tehnike slične Reidovoj, mogu utjecati na osumnjičenog da prizna zločin koji u stvari nije ni počinio (Gudjonsson; 2003; Kassin i McNall, 1991; Kassin; 1997; cit. u Russano, Meissner, Narchet i Kassin 2005, s. 482).

Za razliku od tradicionalnog koncepta ispitivanja osumnjičenih osoba, etički pristup-etičko ispitivanje ili istražni intervju, za cilj ima spoznaju istine, a ne dolaženje do priznanja. Kao osnova etičkog pristupa, javlja se korektan pristup ispitivača, koji poziva osumnjičenog da mu vjeruje. Drugim riječima, radi se o izgradnji međusobnog povjerenja sa osumnjičenim kroz ispitivanje, s ciljem prikupljanja informacija. Etičko ispitivanje odbacuje i smatra nezakonitim bilo koji oblik decepcije, manipulacije, kao i nasilnih metoda ispitivanja. Važno je pomenuti, da je ovaj pristup ispitivanja osumnjičenih osoba utemeljen u Velikoj Britaniji, a nakon što je britanski sistem krivičnog pravosuđa izrazio zabrinutost zbog velikog broja pogrešnih presuda (uključujući i pojavu prinudnih priznanja), te 1981. godine naložio provođenje istraživačkih studija o policijskom ispitivanju (Irving, 1980; Irving i Hilgendorf, 1980; Softley, 1980; cit. u Meissner i Russano, 2003, s. 60). Navedeni istraživački proces je ultimativno rezultirao Zakonom o policiji i dokazima u krivičnom postupku (eng. *Police and Criminal Evidence Act-PACE*), koji je 1984. godine predstavljen u Velikoj Britaniji. Danas je policijsko ispitivanje u Velikoj Britaniji regulirano Zakonom o krivičnom postupku i istrazi (eng. *Criminal Procedure and Investigation Act*) iz 1996. godine, te Kodeksom o postupanju prilikom pritvaranja, tretmana i ispitivanja osoba od strane policijskih službenika ili tzv. *Code C*, (Yue Ma, 2007). Unatoč napretku PACE akta u Velikoj Britaniji, uzelo je nekoliko godina da opresivne tehnike ispitivanja počnu polako napuštati praksu britanskih istražilaca, te budu zamijenjene tzv. "istražnim intervjuom". Kako bi kultura inovirane ispitivačke prakse bila što bolje prihvaćena i implementirana, PACE model ispitivanja poprimio je novu dimenziju, zasnovanu na pripremi i planiranju, angažiranosti i eksplanaciji, značaju i procjeni (eng. *Preparation and Planning, Engage and Explain, Account, Closure and Evaluate*) (Gudjonsson, 2003). Srž ovog pristupa sada čini "etički" i "neoptužilački" koncept, koji je u potpunom kontrastu sa "optužilačkim" ili tradicionalnim pristupom ispitivanja koji je do tada preovladavao.

Praksa Ministarstva unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona: Istraživačka pitanja

Cilj provedenog istraživanja je sagledavanje utjecaja subjektivnih i objektivnih faktora na proces ispitivanja osumnjičenih osoba u praksi kriminalističkih istražilaca MUP-a Srednjobosanskog kantona. Također, željelo se spoznati koliko su navedeni istražiocu poznati sa tehnikama ispitivanja osumnjičenih osoba. Sukladno postavljenom cilju, konkretizirana su i sama istraživačka pitanja, kojim se prvenstveno nastojalo propitati koliko istražiocu smatraju da odabir vremena i prostora pridonose (ne) uspjehu prili-

kom ispitivanja osumnjičenih osoba, te koliko njihova stručna educiranost utječe na poznavanje tehnika ispitivanja.

Podaci i metode

U nastojanju da se što potpunije istraži problematika tehnika policijskog ispitivanja osumnjičenih osoba, proveden je strukturirani tip intervjua sa ovlaštenim službenicima Ministarstva unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona. Uzorak istraživanja obuhvatio je ukupno 33 kriminalistička istražioca/inspektora MUP-a Srednjobosanskog kantona, koji se u svojoj svakodnevnoj praksi susreću sa pomenutom radnjom. Provođenje strukturiranog intervjua na navedenom uzorku bilo je anonimno, a registracija podataka izvršena je uzimanjem bilješki. Istraživanje je provedeno u vremenskom periodu od 09.-20. 07. 2012. godine, a uzorak je obuhvatio 30 muških i tri ženska ispitanika. Ovdje svakako treba ukazati na limitiranost provedenog istraživanja, a koje se ogleda u faktu da korišteni uzorak nije reprezentativan u kontekstu generalizacije prilikom zaključivanja. Međutim, kako se radi o uzorku tipičnih slučajeva, koji je dobiven iz populacije kriminalističkih istražilaca/inspektora kojima je ispitivanje osumnjičenih osoba u opisu svakodnevnih poslova, time smatramo da je uzorak utoliko podoban da ilustrira praksu pomenutih kriminalističkih istražilaca/inspektora glede apliciranih tehnika ispitivanja. Pored strukturiranog intervjua, podaci su još prikupljeni i nereaktivnom metodom dokumentacione analize, a za njihov opis aplicirana je deskriptivna statistika.

Rezultati

Prije nego se izvijesti o nalazima provedenog intervjua, ukazati će se na rezultate dokumentacione analize podataka o kadrovskoj strukturi ovlaštenih službenih osoba MUP-a Srednjobosanskog kantona za promatrani period. Naime, pomenuta analiza pokazala je da, poslove kriminalističkog inspektora, odnosno, kriminalističkog istražioca u MUP-u Srednjobosanskog kantona⁷ obavlja ukupno 87 ovlaštenih službenih osoba, od čega su na poslovima kriminalističkog istražioca bila angažirana 62 ovlaštena policijska službenika, te njih 25 na poslovima kriminalističkog inspektora. Kada je riječ o ukupnom broju kriminalističkih istražilaca, utvrđeno je, da od tog broja, 31 ovlaštenih policijskih službenik ima srednje stručno obrazovanje (SSS), 13 ovlaštenih policijskih službenika ima višu stručnu spremu (VŠS), dok 18 ovlaštenih policijskih službenika ima visoku stručnu spremu (VSS). Nadalje, od ukupnog broja kriminalističkih inspektora, analiza je pokazala da njih 12 ima višu stručnu spremu (VŠS), te 13 visoku stručnu spremu (VSS).

⁷ Ovdje je neophodno istaći, da je provedeno istraživanje ukazalo na to da je, u MUP-u SBK/KSB, podjela ovlaštenih službenih osoba koji rade kao kriminalistički djelatnici izvršena na kriminalističke istražioce i inspektore. Naime, u praksi su jasno diferencirani poslovi istražilaca i inspektora, gdje se tačno zna ko i šta radi, te rade odvojeno bez uplitanja u posao jednih drugima. Tako je utvrđeno, da kriminalistički istražioce rade na nivou policijskih stanica, i to na krivičnim djelima (predmetima) čija je materijalna vrijednost ili šteta nastala krivičnim djelom do 15.000 KM, dok kriminalistički inspektori rade na nivou MUP-a (zgrada MUP-a u Travniku) i policijske uprave Travnik (koja je smještena na zadnjem katu zgrade policijske stanice Travnik), i to na težim krivičnim djelima, (vrijednost preko 15.000 KM).

Kada je riječ o rezultatima provedenog intervjua, najprije će se izložiti stavovi respođenata na pitanja koja se odnose na važnost/značaj istražne radnje ispitivanja osumnjičenog. Tako je analiza odgovora ispitanika na pitanje koje glasi: „*Vaš stav o značaju/važnosti istražne radnje ispitivanje osumnjičenog?*“, pokazala, da istražnu radnju ispitivanja osumnjičenog nevažnom smatra 15% od ukupnog broja ispitanika, dok je 42% ispitanika istaklo da se radi o važnoj radnji istražnog postupka, od čijeg ishoda će zavisiti daljnji tok dokazivanja. Treba naglasiti i da 7% ispitanika ističe da se radi o izuzetno značajnoj radnji u radu policijskih istražilaca/inspektora, ali koja je istovremeno diskutabilna kao dokaz u krivičnom postupku. Najbitnijom, najkorisnijom, i najznačajnijom istražnom radnjom u krivičnom postupku, istražnu radnju ispitivanja osumnjičenog smatra 36% ispitanika. Nadalje, upitani „*U čemu se ogleda značaj/važnost istražne radnje ispitivanje osumnjičenog?*“, ispitanici su u velikom broju (74%) naveli, da značaj ove radnje vide isključivo u prikupljanju relevantnih informacija, činjenica, i dokaza koji mogu poslužiti za rješavanje krivičnog djela i otkrivanje počinioca. Posebno je zanimljivo istaknuti odgovore 5% ispitanika koji smatraju da je važnost ove istražne radnje nemjerljiva za policijske istražioce koji istražuju „manja“ krivična djela na nivou policijskih stanica MUP-a Srednjobosanskog kantona. Kako razlog navode nedostatak forenzičke podrške, te da im ispitivanje predstavlja primarno sredstvo za dolazak do relevantnih informacija. Tek mali procenat ispitanika (8%) istakao je, da značaj ove radnje vidi u mogućnosti da iskaz osumnjičenog postane dokaz u krivičnom postupku, dok 3% ispitanika njezin značaj vidi u priznanju osumnjičenog o involviranosti u krivično djelo. Odgovori ostalih ispitanika (10%) kreću se u pravcu da je ispitivanje važno jer može dati smjernice za daljnji tok istrage, omogućava potvrđivanje osnova sumnje da je određena osoba počinila krivično djelo, te argumentiranje i utvrđivanje alibija. Također treba naglasiti, da 52% ispitanika smatra da je glavni cilj ispitivanja osumnjičenih osoba dolazak do saznanja, informacija i materijalnih dokaza neophodnih za otkrivanje i razjašnjavanje krivičnog djela, a 30% njih kao cilj navodi priznanje osumnjičene osobe. U okviru izloženog diskursa, važno je istaći da 52 % ispitanika, uspjeh ispitivanja vidi u priznanju osumnjičene osobe.

Na postavljeno pitanje: „*Koliko često obavljate ispitivanja osumnjičenih osoba?*“, najveći broj respođenata (60%) navodi da svakodnevno vrši ispitivanje osumnjičenih osoba. U zavisnosti od obima posla, postotak od 22% ispitanika ističe da, osumnjičene osobe ispituju u prosjeku dva do tri puta tjedno, dok 9% ispitanika navodi da to čini ponekad svakodnevno, a ponekad jednom tjedno. Dva ispitanika (6%) navode da najmanje jednom tjedno vrše ispitivanja osumnjičenih osoba, a samo jedan ispitanik dao je neodređen odgovor, budući da zbog specifičnosti posla koji obavlja (*inspektor za gospodarski kriminal*) ne ispituje osumnjičene osobe često.

Upitani koje tehnike ispitivanja osumnjičenih osoba poznaju, 77% ispitanika istaklo je, da im nije poznata niti jedna tehnika ispitivanja osumnjičenih osoba, već da se isključivo oslanjaju na praktično iskustvo koje su stekli kroz višegodišnji rad na poslovima kriminalističkog inspektora/istražioca. S druge strane, njih 9% navodi da im je poznata Reidova tehnika ispitivanja, dok 15% ispitanika, kao tehniku ispitivanja osumnjičenih osoba navodi unakrsno ispitivanje, pojedinačno ispitivanje, te postavljanje konkretnih pitanja vezanih za krivično djelo.

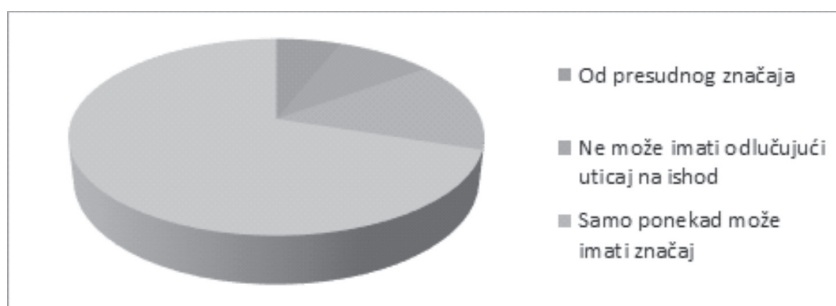
Nadalje, konkretnije upitani da li su upoznati sa Reidovom tehnikom ispitivanja, odnosno fazama njenog provođenja, 84% ispitanika odgovorilo je negativno. Ovom prilikom, smatramo da je i interesantno pomenuti, da je samo jedan ispitanik od ukupnog broja ispitanika koji su naveli da poznaju Reidovu tehniku ispitivanja, istakao, da se pomenuta tehnika ispitivanja nerijetko primjenjuje u praksi, te naveo svih devet koraka, odnosno faza njene primjene.

Grafikon 1. Prikaz odgovora o poznavanju Reidove tehnike ispitivanja

Na pitanje: „Šta prema vama podrazumijeva odabir vremena za vođenje ispitivanja osumnjičenih osoba i kakav je njegov značaj za obavljanje ove radnje“, 70 % ispitanika navodi da je odabir vremena i mjesta za ispitivanje, od ključnog značaja za otkrivanje počinioca, saučesnika, i rasvjetljavanje krivičnog djela. Dodatno, ispitanici ističu da je najbolje vrijeme za ispitivanje neposredno poslije izvršenja krivičnog djela, dok su još sjećanja svježija, te dok osumnjičeni nije pripremio svoju obranu. Interesantan je podatak da 9% ispitanika smatra da odabir vremena i mjesta za razgovor ne predstavljaju ništa važno i ne mogu imati odlučujući utjecaj na ishod ispitivanja.

Grafikon 2. Odabir i značaj vremena za vođenje ispitivanja

Ispitanicima su nadalje bila postavljena pitanja koja se odnose na prostorije posebno namjenjene za ispitivanje osumnjičenih osoba. Na pitanje koje je glasilo: „*Gdje najčešće vodite ispitivanja osumnjičenih osoba*“, odgovori su bili jedinstveni kod svih ispitanika. Dakle, svi ispitanici (33), ističu da ispitivanja osumnjičenih osoba vrše u službenim uredima/kancelarijama, odnosno, službenim prostorijama Policijske stanice/Policijske uprave MUP-a Srednjobosanskog kantona. Dalje upitani *da li ispitivanja osumnjičenih osoba vode u posebno opremljenim prostorijama za ispitivanje*, od ukupnog broja ispitanika, njih 76% navodi da ispitivanje osumnjičenih osoba ne obavljaju u posebno opremljenim prostorijama za tu svrhu. Isto tako, 21% ispitanika negativno odgovara na postavljeno pitanje, s tim što navode da bi bilo dobro, odnosno poželjno, da takve prostorije postoje na nivou MUP-a Srednjobosanskog kantona. Ovdje je bitno navesti da samo jedan ispitanik pozitivno odgovara na ovo pitanje. Međutim, na postavljeno kontrolno pitanje: „*Gdje se nalazi takva prostorija i kako izgleda?*“, ispitanik navodi, da je to jedna prostorija/ kancelarija unutar objekta MUP-a Srednjobosanskog kantona, u kojoj inspektori MUP-a ponekad vrše ispitivanja osumnjičenih, te da se ova prostorija ne razlikuje od ostalih kancelarija unutar MUP-a. Također, najveći broj ispitanika, njih 94%, navodi da nikada nije ispitivalo osumnjičenu osobu u prostorijama namjenjenim isključivo za tu svrhu. Jedan ispitanik ističe, da je samo jednom, tokom dvadeset i pet godina radnog staža na poslovima kriminalističkog inspektora, imao priliku da ispituje osumnjičenu osobu u prostorijama namjenjenim isključivo za tu svrhu. Isto tako, jedan ispitanik navodi da nikada nije ispitivao osumnjičenu osobu u pomenutim prostorijama, ali je imao priliku prisustvovati ispitivanju osumnjičene osobe u jednoj takvoj prostoriji. Upitani da navedu *neke od osnovnih karakteristika posebno opremljenih prostorija za ispitivanje osumnjičenih osoba*, 67% ispitanika kao osnovnu karakteristiku ovih prostorija navodi tehnička sredstva namjenjena za audio i video snimanje. Pored sredstava za audio i video snimanje, 24% ispitanika, kao karakteristiku posebno opremljenih prostorija za ispitivanje navodi i transparentno staklo, a 9% ispitanika navodi da daktilograf treba biti prisutan u takvim prostorijama. Nadalje, analizom odgovora na pitanje: „*Smatrate li da prostorije posebno opremljene za ispitivanje osumnjičenih osoba pridonose uspjehu u ispitivanju?*“, uočava se da, 78% ispitanika smatra kako takve prostorije pridonose uspjehu u ispitivanju osumnjičenih osoba. Kao glavni razlog navodi se, da takve prostorije ostavljaju snažan psihološki dojam na osumnjičenog, te smanjuju mogućnost ometanja toka ispitivanja. S druge strane, 22% ispitanika nema takvo mišljenje, navodeći da takve prostorije ne pridonose uspjehu u ispitivanju osumnjičenih osoba. Naime, ovi ispitanici su stava da uspjeh isključivo ovisi o stručnosti ispitivača, te da prostorije namjenjene za ispitivanje osumnjičenih imaju sporednu ulogu u ispitivačkom procesu.

Sljedeća grupa istraživačkih pitanja odnosila se na važnost priprema za ispitivanje osumnjičenih osoba. U tom kontekstu, ispitanici su upitani da li vrše pripreme za ispitivanje osoba i koliko one vremenski traju (grafikon br. 3). Ukupno 82 % ispitanika odgovorilo je da vrše pripreme za ispitivanje, njih 9% navelo je da pripreme vrše samo ponekad, dok je 9% ispitanika istaklo da pripreme ne vrše nikako, jer smatraju da one nisu toliko bitne za ispitivanje. Od ukupno 82 % ispitanika koji vrše pripreme, njih 42% istaklo je da one traju ne duže od petnaest minuta, a 25% ispitanika istaklo je da pripreme traju između petnaest i trideset minuta. Također je značajno istaći da većina

ispitanika (85%) smatra da su pripreme za ispitivanje preduslov i ključ uspjeha kod provođenja ove radnje.

Grafikon 3. Vršenje priprema za ispitivanje

Nadalje, glede samog toka ispitivanja osumnjičenih osoba, smatrali smo značajnim postaviti pitanje o momentu prezentiranja dokaza. Tačnije, zanimalo nas je da li ispitanici osumnjičenoj osobi dokaze prezentiraju u ranijoj ili kasnijoj fazi ispitivanja. Navjeći dio ispitanika (67%) naveo je, da dokaze vezane za predmetno krivično djelo i osobe involvirane u njegovo izvršenje, prezentira u kasnijoj fazi ispitivanja. S druge strane, postotak od 24% ispitanika ističe, kako dokaze koje posjeduje prilikom ispitivanja prezentira u ranijoj fazi ispitivanja, dok 9% ispitanika navodi, da način i vrijeme prezentiranja dokaza osumnjičenoj osobi nisu bitni.

Finalno, upitani da li su ikada bili stručno obučavani o tehnikama vođenja ispitivanja osoba, najveći broj respodenata (73%) odgovorio je da nikada nije imao nikakav oblik edukacije vezane za ispitivanje osumnjičenih, dok je njih 27% navelo da je imalo određeni vid stručne edukacije. Također, temeljem analize odgovora na pitanje: „*Da li se i koliko često vrši obuka o tehnikama ispitivanja osumnjičenih osoba u MUP-u Srednjobosanskog kantona?*“, zaključuje se, da se u Ministarstvu unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona, obuka o tehnikama ispitivanja osumnjičenih osoba nikako ne održava, budući da su svi ispitanici negativno odgovorili na postavljeno pitanje.

Diskusija

Analiza dobijenih informacija na osnovu provođenja intervjua sa ovlaštenim službenim osobama, ukazuje na to da najveći dio respodenata smatra da je ispitivanje osumnjičenih osoba važna radnja istražnog postupka. Kao glavni cilj ispitivanja osumnjičenih osoba, 52% ispitanika navodi dolaženje do relevantnih saznanja koja su neophodna za otkrivanje i razjašnjavanje krivičnog djela, dok njih 30% smatra da je glavni cilj ispitivanja osoba dolazak do priznanja osumnjičene osobe. Treba istaći da ovaj nalaz korespondira sa rezultatima do kojih je došao Williamson (1990, 1993) prilikom istraživanja stepena policijskog profesionalizma tokom ispitivanja osumnjičenika u vremenu implementacije Zakona o policiji i dokazima u krivičnom postupku (PACE Act) u Velikoj

Britaniji. Naime, Williamson izvještava da 62% kriminalističkih istražilaca smatra da je cilj etičkog ispitivanja (istražnog intervjua) spoznaja istine i traženje objašnjenja (Gudjonsson, 2003, s. 47). Iako naš nalaz upućuje na to da bi se moglo govoriti o zastupljenosti suštinske odrednice etičkog pristupa ispitivanja osumnjičenih osoba, ipak, on biva kontradiktoran fakturu da 52% ispitanika, uspjehom u ispitivanju smatra priznanje osumnjičene osobe, a ne spoznaju pouzdanih informacija. Nadalje, kako je jedna od glavnih odrednica tradicionalnih tehnika ispitivanja predočavanje dokaza u ranoj fazi ispitivanja, a posebice Reid tehnike, koja se služi ne samo stvarnim već i izmišljenim odnosno fabriciranim dokazima (Hartwig et. al, 2005), smatrali smo značajnim sagledati i momenat prezentiranja dokaza tokom ispitivanja u praksi kriminalističkih istražilaca/inspektora MUP-a Srednjobosanskog kantona. S obzirom na to da je najveći dio ispitanika (67%) naveo, da dokaze vezane za predmetno krivično djelo i osobe involvirane u njegovo izvršenje, prezentira u kasnijoj fazi ispitivanja, onda proizlazi da pomenuta odrednica tradicionalnih tehnika ispitivanja ne dominira u praksi naših ispitanika. Štaviše, ovakav nalaz podržava rezultate novijih eksperimentalnih studija koje ukazuju na to da će ispitivači postići bolje rezultate prilikom otkrivanja decepcije, ukoliko se dokazi osumnjičenom prezentiraju u kasnijoj, prije nego u ranijoj fazi ispitivanja (Gudjonsson, 2003; Hartwig et al., 2005, s. 395). Naime, kako navode pojedini autori, ako osumnjičenom nisu poznate informacije sa kojima raspolaže istražilac, onda on može iznijeti takve informacije za koje će ispitivač odmah znati da su netačne s obzirom na postojeće dokaze. S druge strane, ako ispitivač započne sa iznošenjem postojećih dokaza, to stvara prostor osumnjičenoj osobi da prilagodi svoju priču iznesenim dokazima (Gudjonsson, 2003).

Važnim istraživačkim nalazom smatramo i činjenicu da je 77% ispitanika istaklo da im nije poznata niti jedna tehnika ispitivanja osumnjičenih osoba, već da se u svom radu oslanjaju na vlastito praktično iskustvo. U kontekstu izloženog, interesantan je i podatak da 84% respodenata nije uopće upoznato niti sa Reidovom tehnikom ispitivanja, kao jednom od najdominantnijih tehnika ispitivanja osumnjičenih osoba u svijetu (Forensic Outreach, 2014). Imajući u vidu navedeno, čini se opravdanim postaviti pitanje kako je moguće da kriminalistički istražitelji/inspektori kojima je ispitivanje osumnjičenih osoba svakodnevni posao, nisu upoznati sa tehnikama njihovog ispitivanja, pogotovo ako se uzme u obzir, da se kroz povijest policijskog rada javljao veliki broj diferentnih tehnika ispitivanja (Meissner i Russano, 2003). S druge strane, može se reći da oslanjanje na vlastito praktično iskustvo prilikom ispitivanja osumnjičenih osoba ipak nije nepoznanica u policijskom radu, s obzirom na to da je Irving još 1980 godine, nakon sprovedene studije, došao do zaključka da engleski istražitelji nisu imali nikakve formalne obuke glede taktika i tehnika ispitivanja, već da su se oslanjali na vlastiti repertoar pristupa ispitivanju (cit. u Gudjonsson, 2003, s. 41.).

Rezultati istraživanja koji se odnose na faktore kvalitetne pripreme ispitivanja osumnjičenih osoba, najprije ukazuju na to da 82% respodenata redovno vrši pripreme za ispitivanje osumnjičenih osoba, dok njih 85% smatra da su upravo pripreme za provođenje ispitivanja garant uspjeha ove radnje. Ovdje se svakako može konstatirati da ovakav nalaz ukazuje na vrlo pozitivnu praksu ispitanika prilikom sprovođenja ispitivanja, s obzirom na to da pripreme za vršenje ove radnje predstavljaju najvažniji aspekt uspješnog ispitivanja (Sebyan, 2014; Osterburg i Ward, 2010; Kageleiry, 2007). Štaviše,

pojedini autori (Wicklander & Zulawski, 2002) naglašavaju da 90% uspjeha kod ispitivanja čini kvalitetna priprema. Također, Sebyan (2014) upozorava da bez obzira na prirodne sposobnosti ispitivača, priprema je uvijek nužan korak kod ispitivanja, dok Pavliček (2013) naglašava da svaka površnost prilikom pripremanja može rezultirati propustima koje je kasnije teško ili pak nemoguće otkloniti. Stoga, svakako ohrabruje fakt da je većina ispitanika stava da pripreme za ispitivanje predstavljaju preduslov i ključ uspjeha kod provođenja ove radnje.

Nadalje, u kontekstu navedenog, rezultati pokazuju da 76% respodenata smatra da je odabir mjesta i vremena za ispitivanje od ključnog, pa čak i presudnog značaja za otkrivanje i razjašnjavanje krivičnog djela. Ipak, zabrinjavajuće djeluje podatak da 24% respodenata smatra da odabir vremena i mjesta za ispitivanje nema nikakav značaj za ovaj postupak, odnosno da samo u određenim slučajevima može imati određeni značaj. Polazeći od toga da kriminalistička taktika ispitivanja osumnjičenih osoba kao najvažnije faktore objektivne prirode za policijsko ispitivanje prevashodno navodi upravo odabir vremena i prostora (Roso, 1995; Osterburg i Ward, 2010; Pavliček, 2013), smatramo da u ovom slučaju, postotak respodenata koji smatraju suprotno ne treba zanemariti. Ipak, držimo da je izuzetno važno da najveći dio ispitanika ne samo da smatra da posebne prostorije za ispitivanje pridonose uspjehu u ispitivanju osumnjičenih osoba, već jako dobro prepoznaju svrhu njihovog postojanja, navodeći da one ostavljaju snažan psihološki dojam na osumnjičenog, te smanjuju mogućnost ometanja toka ispitivanja. Stoga se može reći da ovakva promišljanja ispitanika korespondiraju sa postulatima kriminalističke taktike provođenja ispitivanja, koja uči, da je nužno osigurati posebno okruženje za provođenje pomenute radnje, te da posebne sobe (prostorije) za ispitivanje mogu značajno utjecati na njeno provođenje i uspjeh (Osterburg i Ward, 2010).

Posebno interesantan je i nalaz istraživanja prema kojem veći dio ispitanika poznaje neke osnovne karakteristike posebno opremeljenih prostorija za ispitivanje osumnjičenih osoba. S tim u vezi, značajan je podatak da 67% ispitanika kao osnovnu karakteristiku posebno opremeljenih prostorija za ispitivanje osumnjičenih osoba navodi tehnička sredstva najmjenjena za audio i video snimanje. Naime, iskustvo pokazuje da upravo snimke dobijene ovakvim snimanjem smanjuju broj prijedloga branilaca da se izostave izjave i priznanja osumnjičenih osoba kao dokaz u postupku (Sullivan, 2004, s. 8). Upravo te snimke, kako navodi Sullivan omogućavaju braniocima osumnjičenih osoba da evaluiraju ponašanje policijskih službenika tokom ispitivanja. Štaviše, u prilog navedenog, govori i nalaz provedene američke studije samoprijavljivanja policijskih praksi postupanja prilikom ispitivanja osoba, a prema kojem, 81% policijskih istražilaca smatra da ispitivanje osumnjičenih osoba treba u potpunosti snimati, to jeste, od početka do kraja (Kassin et. al. 2007, s. 396). Ipak, izloženom treba pridružiti i nešto drugačije stavove pojedinih autora (Gordon i Fleisher, 2010), koji navode da bilo kakvo snimanje toka ispitivanja osumnjičenih osoba više ugrožava proces spoznaje istine nego što mu pomaže. Preciznije, Gordon i Fleisher (2010) upozoravaju, da snimanje može utjecati na to da osobe ne žele iznijeti informacije iz straha da će biti označeni kao "cinkaroši", te može podstaći manipulacijsko ponašanje pojedinaca, a posebice kada se radi o sociopatama (s. 281). Također, iako su ovakvu zabrinutost izrazili i britanski istražioci nakon uvođenja PACE akta, navodeći da će video snimanje ispitivanja limitirati njihovu diskreciju tokom ispitivačkog procesa i smanjiti vjerojatnost dobivanja priznanja od

osumnjičenog, (Geller, 1992; Grant, 1987; Willis, Macleod, & Naish, 1988; cit. u Meissner i Russano, 2003, s. 61) istraživanja su pokazala da snimanje procesa ispitivanja ne umanjuje i ne utječe na učestalost priznanja. Međutim, nalaz koji govori da 94% ispitanika nikada nije imalo priliku ispitivati osobe u posebno opremljenim prostorijama za tu svrhu, te da najveći broj respodenata (73%) nikada nije imao nikakav oblik edukacije vezane za ispitivanje osumnjičenih osoba, sasvim opravdano ostavlja prostor za pitanje: da li se onda isključivo radi o pretpostavkama ispitanika kada govore o karakteristikama pomenutih prostorija? No, čak i u slučaju da se radi o pretpostavkama, držimo da su one ispravne, s obzirom na to da su izloženi stavovi ispitanika definitivno na tragu gnoseoloških i logičkih funkcija kriminalističkog istraživačkog procesa (Pavišić et al., 2006; Maver, 1986).

Finalno, promatrajući analizu podataka o kadrovskoj strukturi, odnosno stepenu stručne spremljenosti ovlaštenih službenih osoba MUP-a Srednjobosanskog kantona, smatramo da bi ona mogla biti u vezi sa istraživačkim nalazom koji pokazuje da najveći broj respodenata (73%) nikada nije imao nikakav oblik edukacije vezane za ispitivanje osumnjičenih osoba. Drugim riječima, smatramo, da bi, istraživački nalaz prema kojem tek 31 policijski službenik (35.63) od ukupno njih 87 koji rade na poslovima kriminalističkog istraživača/ inspektora ima visoku stručnu spremu, mogao govoriti u prilog ne samo utjecaja neadekvatnog stepena već i vrste stručne spremljenosti na poznavanje tehnika ispitivanja osumnjičenih osoba. Međutim, treba naglasiti, da stručna spremljenost *per se* nije dovoljna za uspješno poznavanje i apliciranje tehnika ispitivanja osumnjičenih osoba. Naime, pored stručne kvalificiranosti, kao nužan uslov za provođenje ispitivanja osumnjičenih osoba, neizostavno se javlja i kontinuirana obuka iz ove oblasti (Sebyan, 2003). Stoga smatramo zabrinjavajućim podatak da se u Ministarstvu unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona ne provode obuke o tehnikama ispitivanja osumnjičenih osoba. Ipak, ovdje svakako ne treba zanemariti činjenicu da svjetske prakse i iskustva iz ove oblasti pokazuju, da obuke same po sebi, ne mogu pomoći kriminalističkim istraživačima u razvijanju novih vještina ispitivanja, ako oni u praksi ne primjenjuju znanja koja su na njima stekli (Gudjonsson, 2003, s. 54).

Zaključak

Na temelju prethodno elaboriranih sadržaja, jasno proizlazi da policijsko ispitivanje osumnjičenih osoba predstavlja iznimno važnu istražnu radnju kod otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela. Tačnije, radi se o jednoj od najvažnijih metoda prikupljanja informacija od osoba koje se sumnjiče za počinjenje krivičnog djela. Iako kriminalistička teorija i praksa obiluje različitim pristupima ispitivanju ove kategorije osoba, oni se danas uglavnom podvode pod dvije osnovne skupine, koje bi se mogle označiti kao tradicionalni i etički pristup ispitivanju. I dok prvi implicira primjenu tehnika psihološke manipulacije u cilju dobivanja priznanja od osumnjičenih osoba, ovaj potonji odbacuje psihološke manipulacije i obmanjivanje, te teži ka spoznaji istine, a ne dobivanju priznanja po svaku cijenu. Stoga je, opravdana zabrinutost znanstvene zajednice glede primjene tradicionalnih tehnika ispitivanja, utjecala na to da se u pojedinim državama pristupi revidiranju tehnika policijskog ispitivanja i ponude novi pristupi koji bi pratili postulate postupanja policije u suvremenom demokratskom društvu, te poštivanja temeljnih ljudskih prava. Međutim, iako primjena tradicionalnog i etičkog pristupa danas

varira od države do države, stava smo da kriminalistički istražiocima prilikom ispitivanja osumnjičenih osoba trebaju primjenjivati etički pristup ispitivanja kako bi se osigurao pravilan i kvalitetan modus dolaženja do relevantnih informacija potrebnih za otkrivanje i dokazivanje krivičnog djela. Drugim riječima, ispitivanje osumnjičenog treba provoditi uz potpuno poštivanje zakonskih propisa, te uspostavljanje pozitivnog odnosa zasnovanog na povjerenju, a ne decepciji. Ispitivanje treba biti usmjereno na spoznavanje pouzdanih i kvalitetnih informacija, odnosno istine. Također, za etički pristup opredjeljuje nas i činjenica da on veliku važnost pridaje pripremanju za ispitivanje kao jednoj od najvažnijih faza ispitivačkog procesa. Stoga, neizostavna i kvalitetna priprema za ispitivanje treba činiti imperativ kriminalističkog postupanja, kako bi se eliminirali ili minimalizirali uzroci neuspjeha prilikom ispitivanja osumnjičenih osoba. Dodatno, smatramo da etički koncept ispitivanja osumnjičenih može poticajno djelovati na profesionalno osposobljavanje i usavršavanje policijskih istražilaca u cilju efikasnog ispitivanja osumnjičenih osoba. Naime, etičko ispitivanje od ispitivača zahtijeva veći stepen znanja iz oblasti psihologije iskaza i komunikologije, s ciljem otkrivanja istine i laži u toku komunikacije sa ispitanikom. U svakom slučaju, držimo da bi, policijski službenici koji provode ispitivanja osumnjičenih osoba, trebali biti zainteresirani za unaprjeđivanje nivoa svoga znanja u pogledu tehnika ispitivanja, što implicira i upoznavanje sa novim metodama ispitivanja.

Literatura

- Berg, B. L. (2008). *Criminal Investigation (Fourth edition)*. New York: McGraw-Hill.
- Bergen, S., Jelacic, M. i Merckelbach, H. (2008). Interrogation techniques and memory distrust. *Psychology, Crime & Law*, 14 (5), 425-434.
- Blair, J.P. i Kooi, B. (2004). The gap between training and research in the detection of deception. *International Journal of Police Science & Management*, 6 (2), 77-83.
- DeClue, G. (2005). Psychological consultation in cases involving interrogations and Confessions. *Journal of Psychiatry & Law*, 33, 313-366.
- Forensic Outreach (2014). 4 Police Interrogation Techniques You Should Know (And Why Not All of Them Work). Preuzeto 10. 04.2015. sa: forensicoutreach.com/4-police-interrogation-techniques-you-should-know-and-why-not-all-of-them-work/
- Gordon, N. J. i Fleisher, W. L. (2010). *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*. (Third edition). UK/USA: Academic Press.
- Gudjonsson, G. H. (2003). *The Psychology of Interrogations and Confessions: A Handbook*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Hartwig, M., Granhag, P. A. i Vrij, A. (2005). **Police** Interrogation from a Social Psychology Perspective. *Policing & Society*, 15 (4), 379-399.
- Hess, J. E., (1997). *Interviewing and Interrogation for law enforcement*. Cincinnati: Anderson Publishing.
- Hess, K.M. i Orthmann, C.H. (2010). *Criminal Investigation (9th Edition)*. USA:

Delmar Cengage Learning.

- Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J. P., i Jayne, B. C. (2001). *Criminal Interrogation and Confessions* (4th ed.). Gaithersberg, MD: Aspen.
- Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J.P. i Jayne, B. C. (2015). *Essentials of the Reid Technique: Criminal Interrogation and Confessions* (Second edition). USA: Jones & Bartlett Learning.
- Kageleiry, P. (2007). Psychological Police Interrogation Methods: Pseudoscience in the Interrogation Room Obscures Justice in the Courtroom. *Military Law Review*, Vol.193, 1-51. Preuzeto 03. 04.2015. sa: <http://web.williams.edu/Psychology/Faculty/Kassin/files/Kageleiry%20%2807%29%20-%20Military%20Law%20Rev%20on%20Confession%20Experts.pdf>
- Kassin, S. M. i McNall, K. (1991). Police interrogations and confessions: Communicating promises and threats by pragmatic implication. *Law and Human Behavior*, 15, 233-251.
- Kassin, S. M., Appleby, S. C. i Perillo, J. T. (2010). Interviewing suspects: Practice, science, and future directions. *Legal and Criminological Psychology* 15, 39–55. Preuzeto 05.04.2015. sa: [file:///C:/Users/irma/Downloads/Kassin,%20Appleby%20&%20Perillo%20\(2012\).pdf](file:///C:/Users/irma/Downloads/Kassin,%20Appleby%20&%20Perillo%20(2012).pdf)
- Kassin, S. M., Leo, R. A., Meissner, C. A., Richman, K. D., Colwell, L. H., Leach, A-M. i Fon, D. La. (2007). Police Interviewing and Interrogation: A Self-Report Survey of Police Practices and Beliefs. *Law and Human Behaviour*, 31, 381–400. DOI 10.1007/s10979-006-9073-5.
- Leo, R. A., i Liu, B. (2009). What do potential jurors know about police interrogation techniques and false confessions? *Behavioral Sciences and the Law Behav. Sci. Law* 27, 381–399. DOI: 10.1002/bsl.872.
- Meissner, C. i Russano, M. B. (2003). The psychology of interrogations and false confessions: Research and recommendations. *The Canadian Journal of Police & Security Services*. 1 (1), 53-64.
- Maver, D. (1986). O ulozi mišljenja kod rješavanja kriminalističkih zadataka *Priručnik za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova*, 3, 448-464.
- Moskalenko, S. (2011). Great minds think alike: Psychology of an effective interrogation. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 4 (1), 21–32.
- Mullenix, P. A. (2007). Interrogation strategies for an unconventional extremist enemy. *Journal of the American Polygraph Association, "Polygraph"*, 36 (3), 121-132.
- Newburn, T., Williamson, T., i Wright, A. (2007). *Handbook of Criminal investigation*. USA/Canada:Willan Publishing.
- Osterburg, J. W. i Ward, R. H. (2010). *Criminal Investigation: A Method for Reconstructing the Past (Sixth Edition)*. New Providence: Matthew Bender & Company, Inc.
- Pavišić, B., Modly, V., i Veić, P. (2006). *Kriminalistika* (treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje). Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

- Pavliček, J. (2013). *Kriminalistički intervju*. Zagreb: Međunarodno kriminalističko udruženje.
- Perillo, J. T. i Kassin, S. M. (2011). Inside interrogation: The lie, the bluff, and false confessions. *Law and Human Behaviour*, 35, 327–337. DOI 10.1007/s10979-010-9244-2.
- Roso, Z. (1995). *Informativni razgovor i intervju (drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*. Zagreb: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske.
- Russano, M.B., Meissner, C. A., Narchet, F. M. i Kassin, S.M. (2005). Investigating true and false confessions within a novel experimental paradigm. *Psychological Science*, 16 (6), 481-486.
- Savjet/Vijeće Europe i Europska komisija (2005). *Komentari zakona o krivičnom/ kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Autor.
- Schultz, D. O. (1978). *Criminal Investigation Techniques*. Houston, Texas: Gulf Publishing Company.
- Sebyan, I. (2014). *The Art of Investigative Interviewing (Third edition)*. Oxford: Imprint-Butterworth Heinemann.
- Simonović, B. (2004): *Kriminalistika*. Beograd: Policijska akademija.
- Sullivan (2004) *Police Experiences with Recording Custodial Interrogations*. Chicago: Center on Wrongful Convictions Bluhm Legal Clinic Northwestern University School of Law, Number 1. Preuzeto 05.04.2015. sa: http://mcadams.posc.mu.edu/Recording_Interrogations.pdf
- Swanson, C. R., Chamelin, N. C. i Territo, L. (2003). *Criminal Investigation (Eighth Edition)*. McGraw Hill, New York.
- Vodinelić, V. (1996). *Kriminalistika (Sedmo izmijenjeno izdanje)*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Wicklander, D. Z., & Zulawski, D. E. (2002). *Practical Aspects of Interview and Interrogation (2nd Ed.)*. Boca Raton: CRC Press.
- Yue Ma, (2007). A comparative view of the law of interrogation. *International Criminal Justice Review* 17, 5-26. DOI:10.1177/1057567706298912.
- Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH (*Službene novine Federacije BiH*, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14).

Biografije

Irma Deljkic, doktorica kriminalističkih nauka, vanredna je profesorica na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, gdje trenutno obnaša i funkciju šefa Katedre za kriminalistiku. Objavila je više naučnih i stručnih radova u domaćim i međunarodnim publikacijama.

ideljkic@fkn.unsa.ba

Ivan Džepina, magistar kriminalistike, uposlen je kao časnik/oficir u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine. Radni angažman od godinu dana, ostvario je i u Policijskoj upravi - odjel kriminalističke policije MUP-a Srednjobosanskog kantona/Kanton Središnja Bosna-Travnik. Trenutno je polaznik doktorskog studija na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu.

idzepina-ds@fkn.unsa.ba